

ΜΕΤΑΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ: ΕΝΘΕΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ

ΣΕΙΡΑ: ΜΕΤΑΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ
ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΑΡΧΑΡΙΟΥΣ

Stephen R. Shalom

méta Working Papers

Editor: Dr Sotiris Mitralaxis

Assistant Editor: Kostas Raptis

Advisory Committee

Dr Antara Haldar, University of Cambridge

Dr Kostas Kanellopoulos, University of Crete

Dr Athina Karatzogianni, University of Leicester

Dr Vasilis Kostakis, Tallinn University of Technology & Harvard University

Dr Lyndsey Stonebridge, University of Birmingham

Dr Nicholas Theocarakis, University of Athens

Dr Paul Tyson, University of Queensland

Dr Yanis Varoufakis, University of Athens

Dr Sissy Velissariou, University of Athens

Dr Mari Velonaki, University of New South Wales

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, *méta Working Papers*, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of post-capitalism-oriented thinkers.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the [Creative Commons CC BY-NC-ND license](#). An indicative word count would be around 3.500-7.000 words. Our non-binding suggestion for references is the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of méta Working Papers' contents, which reflect the views only of the authors, and méta cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralaxis@metacpc.org, with 'méta Working Papers Submission' on the subject line.

Μετακαπιταλιστική Λήψη Αποφάσεων:

Ένθετα Συμβούλια

Stephen R. Shalom

Σειρά: Μετακαπιταλισμός στην Πράξη | Οδηγός για Αρχαρίους

Η σειρά μελετών *μέτα Working Papers* «Μετακαπιταλισμός στην Πράξη | Οδηγός για Αρχαρίους» δημοσιεύει κείμενα πολιτικής που περιγράφουν πτυχές του πώς θα έμοιαζε ένας μη-δυστοπικός μετακαπιταλισμός. Η σειρά εστιάζει σε τρεις βασικούς πυλώνες:

Παραγωγή | Διανομή | Λήψη Αποφάσεων

Δηλαδή, το με τι θα έμοιαζε η μετακαπιταλιστική παραγωγή (και ποιος θα κατείχε τα μέσα παραγωγής), τι μορφή θα λάμβανε η διανομή αγαθών (και ποιες εναλλακτικές πέρα από την οικονομία της αγοράς αξίζει να διερευνηθούν) και ποιες θα ήταν οι βασικές αρχές λήψης αποφάσεων και δημοκρατίας σε μια μετακαπιταλιστική κοινωνία.

Σε αυτή τη μελέτη, ο **Stephen R. Shalom** εξετάζει τον τρίτο πυλώνα, δηλαδή την μετακαπιταλιστική λήψη αποφάσεων — και συγκεκριμένα τα ένθετα συμβούλια.

Ο **Stephen R. Shalom** είναι ομότιμος καθηγητής Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο William Paterson του New Jersey των ΗΠΑ. Είναι μέλος της συντακτικής επιτροπής του *New Politics* και βετεράνος ακτιβιστής σε κινήματα ειρήνης και δικαιοσύνης. Μεταξύ άλλων έργων, είναι ο συγγραφέας των *Which Side Are You On? An Introduction to Politics* (Longman, 2003), "Parpolity: A Political System for a Good Society," στο *Real Utopia: Participatory Society for the 21st Century*, επιμ. Chris Spannos (AK Press, 2008) και επιμελητής του *Socialist Visions* (South End Press, 1983).

Κάθε κοινωνία χρειάζεται κάποια μέθοδο λήψης αποφάσεων, κάποιο είδος πολιτικού συστήματος. Αυτό ισχύει ακόμη και για μια μετα-καπιταλιστική κοινωνία, όπου η οικονομική εξουσία δεν θα συγκεντρώνεται στα χέρια των λίγων.

Ορισμένοι, ωστόσο, αμφισβητούν αυτή τη λογική υποστηρίζοντας ότι, καθώς πολλές από τις συγκρούσεις στις καπιταλιστικές κοινωνίες σήμερα μπορούν να εντοπιστούν στο οικονομικό σύστημα, μόλις πάψουν να υπάρχουν οι καπιταλιστές, δεν θα υπάρχουν πλέον αποκλίνοντα ταξικά συμφέροντα και, ως εκ τούτου, δεν θα υπάρχει ανάγκη για ξεχωριστά πολιτικά κόμματα, άρα δεν θα υπάρχει ανάγκη για πολιτική εν γένει. Δεν προκύπτουν, όμως, όλες οι οικονομικές διαφωνίες από αποκλίνοντα ταξικά συμφέροντα. Ούτως ή άλλως, τίθενται ερωτήματα: Πρέπει να εγκρίνουμε αυτό το οικονομικό σχέδιο ή εκείνο; Πώς πρέπει να διαθέσουμε πόρους μεταξύ κατανάλωσης και επενδύσεων;

Επιπλέον, πολλοί από τους πρωτεργάτες εναντίον του ρατσισμού, του σεξισμού και του ετεροσεξισμού θα υποστήριζαν ότι η ταξική κοινωνία δεν είναι η μόνη πηγή αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων. Έτσι, αρχικά, μπορούμε να φανταστούμε μια κοινωνία που έχει εξαλείψει τον καπιταλισμό, που συνεχίζει, όμως, να έχει συγκρούσεις για φυλετικά, εθνοτικά, ή σεξουαλικά ζητήματα ή ζητήματα ταυτότητας

φύλου. Ως απάντηση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο αγώνας για την υπέρβαση του καπιταλισμού θα είναι αναγκαστικά αντιρατσιστικός, αντι-σεξιστικός, και ούτω καθεξής (διαφορετικά δεν θα πετύχει), και έτσι οι ανισότητες που βασίζονται στη φυλή και το φύλο θα εξαφανιστούν παράλληλα με εκείνες που βασίζονται στην τάξη — όχι αυτόματα, αλλά ως φυσικό αποτέλεσμα ενός αγώνα που συνδυάζει όλα αυτά τα αιτήματα.

«Ευσεβείς πόθοι», θα πουν κάποιοι. Αλλά ακόμα κι αν όντως αληθεύει αυτή η προσέγγιση, θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν πολλά διαχαστικά ζητήματα σε μια καλή κοινωνία. Αυτά τα ζητήματα μπορεί να μην είναι τόσο θεμελιώδη όσο αυτά που ήταν εγγενή στον καπιταλισμό, ή ακόμη και στον καπιταλισμό που επικαλύφθηκε από την πατριαρχία, τον θεσμικό ρατσισμό και τα συναφή τους, αλλά παραμένουν ζητήματα που έχουν προκαλέσει φλογερές διαμάχες στην αριστερά, δηλαδή μεταξύ εκείνων που συμφωνούν στην ανάγκη τερματισμού του πατριαρχικού και ρατσιστικού καπιταλισμού. Εδώ, χωρίς συγκεκριμένη σειρά, παραθέτω μερικά ζητήματα που θα συνεχίσουν να μας δυσκολεύουν στη «ζωή μετά τον καπιταλισμό»: τα διεμφυλικά δικαιώματα, τα δικαιώματα των ζώων, η πορνογραφία, η εργασία στο σεξ, η οικολογία σε όλο της το βάθος, η νομιμοποίηση των ναρκωτικών, τα δικαιώματα των παιδιών, η κατανομή ακριβών ή περιορισμένων ιατρικών πόρων, η κλωνοποίηση, η παρένθετη μητρότητα, η ευθανασία, τα σχολεία ενός φύλου, η θρησκευτική ελευθερία όταν οι θρησκείες παραβιάζουν άλλες σημαντικές κοινωνικές αξίες, όπως η ισότητα των φύλων, οι γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί.

Επιπλέον, υπάρχουν ζητήματα υποστηριζόμενα γενικά, αλλά όχι καθολικά, από την Αριστερά, και για τα οποία μπορούμε να φανταστούμε διαρκείς συζητήσεις σε μια καλή κοινωνία: για παράδειγμα, ο βαθμός

στον οποίο πρέπει να αναγνωρίζουμε τα δικαιώματα των αμβλώσεων ή να αποδεχόμαστε προνομιακές πολιτικές για τα μέλη προηγούμενως καταπιεσμένων ομάδων.

Και έπειτα υπάρχουν ζητήματα που θα προέκυπταν από το γεγονός ότι υπάρχει περίπτωση να μην μετατραπεί ολόκληρος ο κόσμος σε μία «καλή κοινωνία» ταυτόχρονα — αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί το πρόβλημα του «σοσιαλισμού σε μια χώρα». Πχ. πώς θα αντιμετωπίσουμε τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής, του εμπορίου ή της μεταναστευσης;

Εν ολίγοις, ακόμη και σε μια κοινωνία που θα είχε λύσει το πρόβλημα της οικονομικής εκμετάλλευσης και εξαλείψει τις ιεραρχίες που προκύπτουν φυλετικά, ταξικά και σεξιστικά, πολλές διαμάχες — πολλές βαθιές διαμάχες — θα παρέμεναν. Ως εκ τούτου, κάθε καλή κοινωνία θα χρειαστεί να αντιμετωπίσει ζητήματα πολιτικής και θα χρειαστεί κάποιο είδος πολιτικού συστήματος, μια πολιτική.

Εστιάζοντας, εδώ, μόνο στο πολιτικό σύστημα, φυσικά, δεν θέλω να υπονοήσω ότι και άλλες πτυχές της ζωής — η οικονομία, η φυλετική δυναμική και η δυναμική των φύλων — δεν θα χρειαστεί να αλλάξουν προκειμένου να επιτευχθεί μια καλή κοινωνία. Θα υποθέσω ότι το πολιτικό σύστημα που περιγράφεται εδώ έχει σχεδιαστεί για να είναι συμβατό με ένα ισότιμο και συμμετοχικό οικονομικό σύστημα.

Το σχέδιό μου συνίσταται στο να ερευνήσω ορισμένα από τα διαφορετικά πιθανά πολιτικά συστήματα και να αξιολογήσω τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους, και στη συνέχεια να προσπαθήσω να προσφέρω μια εναλλακτική λύση που θα διατηρεί όσο το δυνατόν περισσότερα πλεονεκτήματα, αποφεύγοντας παράλληλα όσο το δυνατόν περισσότερα μειονεκτήματα.

Πριν από διακόσια χρόνια, ο James Mill¹ εξήγησε ότι ο λόγος που έχουμε διακυβέρνηση είναι επειδή οι άνθρωποι, όπως είναι φυσικό, επιδιώκουν το συμφέρον τους και, ελλείψει διακυβέρνησης, οι ισχυροί, επιδιώκοντας το συμφέρον τους, θα καταχράνται τους αδύναμους. Αλλά, αν δημιουργήσουμε μια κυβέρνηση, τι θα την εμποδίσει να χρησιμοποιήσει την εξουσία της για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των ηγετών εις βάρος της υπόλοιπης κοινότητας; Η λύση, είπε ο Mill, είναι ότι πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να ταυτίσουμε τα συμφέροντα της κυβέρνησης με αυτά της κοινότητας, έτσι ώστε, όταν η κυβέρνηση επιδιώκει να μεγιστοποιήσει τα συμφέροντά της, θα προωθεί ταυτόχρονα και τα συμφέροντα της κοινωνίας στο σύνολό της.

Υπάρχουν δύο τρόποι για να ταυτιστούν τα συμφέροντα των ηγετών με αυτά της κοινωνίας. Ένας τρόπος είναι να εναποθέσουμε την υποχρέωση της διακυβέρνησης σε όλη την κοινότητα. Αυτό ονομάζεται άμεση δημοκρατία ή συμμετοχική δημοκρατία. Κατά την άποψη του Mill, η άμεση δημοκρατία είναι πολύ δυσκίνητη για να είναι εφικτή. Πολλοί θεωρητικοί πολιτικοί υποστήριξαν επίσης ότι ο μέσος άνθρωπος είναι πολύ αδαής, μισαλλόδοξος, πολυάσχολος ή ασταθής για να χειριστεί τα βάρη της άμεσης δημοκρατίας. Αλλά υπάρχει μια άλλη εναλλακτική, αντιπροσωπευτική δημοκρατία, όπου μια μικρή ομάδα ανθρώπων – εκπρόσωποι – επιλέγονται από τον πληθυσμό στο σύνολό του και κυβερνούν εξ ονόματός του. Επειδή οι εκπρόσωποι υπόκεινται σε εκλογές ανά τακτά χρονικά διαστήματα, τα συμφέροντά τους θα συμπίπτουν με τα συμφέροντα του κοινού. Αν ενεργούν αντίθετα προς το δημόσιο συμφέρον, δεν θα εκλέγονται ή επανεκλέγονται.

¹ *Essay on Government*, επιμ. Currin V. Shields, Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1955 (1819).

Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία

Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι το πολιτικό σύστημα που συναντάται σχεδόν σε όλες τις σημερινές αστικές δημοκρατίες. Ωστόσο, για διάφορους λόγους, τα δήθεν αντιπροσωπευτικά σώματα συχνά δεν αντικατοπτρίζουν τις απόψεις της πλειοψηφίας του πληθυσμού.

Για να πάρουμε ένα παράδειγμα από την τρέχουσα πολιτική των ΗΠΑ, το σχέδιο "Build Back Better" του Τζο Μπάιντεν συναντά προβλήματα στο Κογκρέσο ως προς την υλοποίηση του, και πτυχές του αποσύρονται σε εβδομαδιαία βάση. Αν περάσει, θα είναι μια εξαιρετικά χαλαρή εκδοχή του νομοσχεδίου. Ωστόσο, οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι οι ψηφοφόροι υποστηρίζουν το 32-61% του νομοσχεδίου και υποστηρίζουν σθεναρά κάθε μία από τις βασικές διατάξεις του - φροντίδα παιδιών, προ-νηπιακή (pre-K), τριτοβάθμια εκπαίδευση, πράσινες θέσεις εργασίας, επέκταση Medicare και επενδύσεις στέγασης.²

Τι μπορεί να εξηγήσει αυτή την απόκλιση μεταξύ των απόψεων του πληθυσμού και των απόψεων των εκπροσώπων του;

Προφανώς, ο ρόλος που διαδραματίζει το χρήμα είναι ένας βασικός παράγοντας. Όπως κατέληξε μια μελέτη, «τα οικονομικά συμφέροντα ασκούν έλεγχο με εξαιρετικά μεγάλη δυναμική στην ψήφιση αμφισβητούμενων νομοσχεδίων»· «τα οικονομικά συμφέροντα επηρεάζουν συστηματικά τις αποφάσεις των εκπροσώπων για αμφισβητούμενα νομοσχέδια και, ως εκ τούτου, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις αποφάσεις

² <https://www.dataforprogress.org/blog/2021/11/3/voters-continue-to-support-the-build-back-better-agenda>.

³ Ulrich Matter, Paolo Roberti, & Michaela Slotwinski, 2019, "Vote Buying in the U.S. Congress," CESifo Working Paper Series 7841, CESifo.
https://ideas.repec.org/p/ces/ceswps/_7841.html.

πολιτικής σε αμφιλεγόμενα ζητήματα».³ Προφανώς αυτό δεν θα μας ανησυχούσε σε μια ισότιμη κοινωνία με συμμετοχική οικονομία.

Ένας άλλος λόγος που προκαλεί την απόκλιση μεταξύ των εκλεγμένων αντιπροσώπων και των ψηφοφόρων τους είναι τα ψέματα: οι εκπρόσωποι συχνά λένε ένα πράγμα κατά την διάρκεια της προεκλογικής τους εκστρατείας και στη συνέχεια πράττουν διαφορετικά όταν έρθουν στην εξουσία. Η αποτυχία τήρησης των προεκλογικών υποσχέσεων μπορεί να μην είναι τόσο συχνό φαινόμενο όσο ευρέως πιστεύεται, αλλά η βιβλιογραφία φαίνεται να δείχνει ότι οι προεκλογικές δεσμεύσεις εκπληρώνονται πλήρως ή εν μέρει από τα κυβερνώντα κόμματα περίπου στο 60% κάθε φορά, πράγμα που σημαίνει ότι πολλές δεσμεύσεις παραμένουν ανεκπλήρωτες.⁴ Και δεδομένου ότι είναι τόσο δύσκολο να εκτοπιστεί το κατεστημένο (ιδιαίτερα μεσοπρόθεσμα), οι ψηφοφόροι δεν μπορούν εύκολα να τιμωρήσουν τους πολιτικούς που αποτυγχάνουν να τηρήσουν τις υποσχέσεις τους.⁵

Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς πως θα αποτελούσε λύση να απαιτήσουμε νομικά από τους πολιτικούς να τηρήσουν τις υποσχέσεις τους, να τους «δώσουμε εντολή»; Ίσως, αλλά υπάρχουν στιγμές που οι

⁴ Βλ. Robert Thomson, Terry Royed, Elin Naurin, et al., “The Fulfillment of Parties' Election Pledges: A Comparative Study on the Impact of Power Sharing,” *American Journal of Political Science*, Τόμος 61, Τεύχος 3 (Ιούλιος 2017), σσ. 527-542.

⁵ Στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι αξιωματούχοι μπορούν να παραπεμφθούν προς ανάκλησή τους (impeachment) από το αξίωμα, αλλά αυτό προβλέπεται για εγκλήματα, και όχι απλώς επειδή ο αξιωματούχος δεν χαίρει πλέον της εμπιστοσύνης των πολιτών. Αρκετές πολιτείες των ΗΠΑ επιτρέπουν την ανάκληση (recall), αλλά η Καλιφόρνια εκδοχή της ανάκλησης είναι λογικά ασυνάρτητη. Βλ. Editorial Board, “California's Recall Election is Broken,” *New York Times*, Σεπτ. 9 2021, <https://www.nytimes.com/2021/09/09/opinion/california-recall-newsom.html>.

συνθήκες αλλάζουν. Για παράδειγμα, ο Φράνκλιν Ρούσβελτ κινήθηκε προεκλογικά το 1940 με τη δέσμευση να κρατήσει τις Ηνωμένες Πολιτείες μακριά από τον πόλεμο. Δεκατρείς μήνες αργότερα ζήτησε από το Κογκρέσο κήρυξη πολέμου, αλλά μόνο αφού η Ιαπωνία είχε επιτεθεί για πρώτη φορά στις Ηνωμένες Πολιτείες στο Περλ Χάρμπορ. Αποτελεί αυτό το γεγονός παραβίαση μιας προεκλογικής υπόσχεσης ή την κατάλληλη πολιτική αντίδραση σε τροποποιημένες συνθήκες; Ποιος αποφασίζει; Επιπροσθέτως, μια λαϊκή εντολή δεν θα έλυνε το πρόβλημα του πώς η φωνή του λαού – και ίσως οι εξελισσόμενες απόψεις του – θα ήταν δυνατόν να συνεχίσει να ακούγεται ακόμη και μετά την εκλογή του εκπροσώπου του.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι ο μεροληπτικός καταμερισμός των εκλογικών περιφερειών, έτσι ώστε να επωφελείται το κόμμα που είναι υπεύθυνο για αυτόν τον καταμερισμό. Στις περισσότερες πολιτείες των ΗΠΑ ο καταμερισμός των εκλογικών περιφερειών γίνεται από κομματικές επιτροπές. Σε 19 πολιτείες οι Ρεπουμπλικάνοι ελέγχουν τη διαδικασία και σε 9 οι Δημοκρατικοί. Έτσι, για παράδειγμα, το 2012, οι Δημοκρατικοί έλαβαν 1,4 εκατομμύρια περισσότερες ψήφους από τους Ρεπουμπλικάνους για τη Βουλή των Αντιπροσώπων, αλλά οι Ρεπουμπλικάνοι κέρδισαν περισσότερες έδρες στη Βουλή των Αντιπροσώπων, 234 από τις 201.⁶

Η χειριστική κατάπνιξη της φωνής των εκλογέων αποτελεί μια ακόμη εξήγηση για την απόκλιση μεταξύ των απόψεων του λαού και των εκπροσώπων του. Η καταστολή μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους. Το αρμόδιο κόμμα μπορεί να αυξήσει τον αριθμό των εκλογικών εδρών

⁶ <https://www.nytimes.com/interactive/2021/11/07/us/politics/redistricting-maps-explained.html>.

σε περιοχές όπου διαμένουν οι υποστηρικτές του και να τον μειώσει σε περιοχές όπου άλλα κόμματα είναι ισχυρά. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, εκλογικές περιφέρειες που προηγουμένως είχαν αρνηθεί στους Αφροαμερικανούς το δικαίωμα ψήφου έκλεισαν 1.173 εκλογικά τμήματα μεταξύ 2014-2018.⁷ Μπορούν, επίσης, να νομοθετούν για την αναγκαιότητα κατοχής εκλογικής ταυτότητας, προκειμένου κάποιος να ψηφίσει, και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αποθάρρυνση προσέλευσης των φτωχών κοινωνικών στρωμάτων. (Το Κυβερνητικό Γραφείο Λογοδοσίας εκτίμησε ότι η προσέλευση ψηφοφόρων μειώνεται κατά 2-3 τοις εκατό ως αποτέλεσμα αυτών των νόμων.⁸) Μπορούν, τέλος, να διαγράψουν ψηφοφόρους από τους εκλογικούς καταλόγους για το κομματικό τους συμφέρον. Πολιτείες που προηγουμένως είχαν αρνηθεί στους Αφροαμερικανούς το δικαίωμα ψήφου, διέγραψαν δυσανάλογα τους ψηφοφόρους, μετά την κατάργηση της ομοσπονδιακής εποπτείας από το Ανώτατο Δικαστήριο.⁹ Δύο εκατομμύρια λιγότεροι ψηφοφόροι θα είχαν διαγραφεί στο διάστημα 2012-2016 εάν αυτές οι περιφέρειες είχαν διαγράψει τους ψηφοφόρους τους με τον ρυθμό άλλων περιφερειών.¹⁰

Σημασία έχει, ωστόσο, ότι, ακόμη και αν δεν έπαιζαν κανένα ρόλο τα χρήματα, ακόμη και αν δεν υπήρχαν ούτε ψεύτες πολιτικοί, ούτε μεροληπτικοί καταμερισμοί εκλογικών περιφερειών, ούτε καταστολή ψηφοφόρων, τα αντιπροσωπευτικά όργανα δεν θα εξέφραζαν πάντα τις απόψεις του λαού. Αυτό συμβαίνει για διάφορους λόγους.

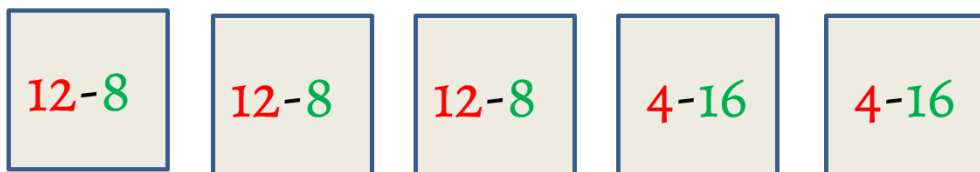
⁷ <https://civilrights.org/democracy-diverted/>.

⁸ <https://www.gao.gov/products/GAO-14-634>.

⁹ <https://civilrights.org/democracy-diverted/>.

¹⁰ https://www.brennancenter.org/sites/default/files/2019-08/Report_Purges_Growing_Threat.pdf

Σκεφτείτε μια χώρα με 5 περιφέρειες, η κάθε μία με ακριβώς 20 ψηφοφόρους, για ένα σύνολο 100 ψηφοφόρων. Ας υποθέσουμε ότι υπάρχουν δύο πολιτικά κόμματα σε αυτές τις χώρες, το Κόκκινο και το Πράσινο, με τον αριθμό των υποστηρικτών τους, όπως υποδεικνύεται παρακάτω.

44-56

Αν προσθέσετε όλους τους ψηφοφόρους των Κόκκινων και των Πράσινων, έχουμε αντίστοιχα 44 κόκκινους ψηφοφόρους και 56 Πράσινους.

Αλλά αν κάθε περιοχή εκλέξει έναν εκπρόσωπο, θα υπάρχουν 3 Κόκκινοι και 2 Πράσινοι, δίνοντας στους Κόκκινους πλειοψηφία 60% στο νομοθετικό σώμα.

Έτσι, δεν υπάρχει αντιστοιχία ανάμεσα στους, τελικά, εκλεγμένους αντιπροσώπους [τα 3/5 (60%) των οποίων ανήκαν στο Κόκκινο Κόμμα] και στην πραγματική βούληση του πληθυσμού (το 56% του οποίου ψήφισε το Πράσινο κόμμα)

Υπάρχει, επίσης, και άλλος λόγος αναντιστοιχίας απόψεων μεταξύ αντιπροσώπων και ψηφοφόρων. Όταν ένας ψηφοφόρος ψηφίζει έναν υποψήφιο, αυτό δεν σημαίνει ότι ο ψηφοφόρος συμφωνεί με τον υποψήφιο σε κάθε θέμα. Σημαίνει μονάχα ότι ο ψηφοφόρος συμφωνεί με τον υποψήφιο τις περισσότερες φορές, ή συχνότερα, από ό, τι συμφωνεί με άλλους υποψηφίους. Ας εξετάσουμε, τώρα, αυτή την περίπτωση, όπου υπάρχουν δύο υποψήφιοι Α και Β, 20 ψηφοφόροι και 10 ζητήματα.

issue number	position of candidate A	position of candidate B	positions of voters																				How many voters agree with candidate A on this issue?	How many voters agree with candidate B on this issue?
			v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v		
			o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o		
			t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t		
			e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e		
			r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r			
1	y	n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
2	y	n	Y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	n	n	n	n	n	n	15	5
3	y	n	Y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	n	n	n	n	n	n	15	5
4	y	n	Y	y	y	y	y	n	n	n	n	n	n	y	y	y	y	n	n	n	n	n	9	11
5	y	n	Y	y	y	y	y	n	n	n	n	n	n	y	y	y	y	n	n	n	n	n	9	11
6	y	n	Y	y	y	y	y	y	n	n	n	n	n	y	y	y	y	n	n	n	n	n	11	9
7	y	n	Y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	n	y	y	y	y	n	n	n	n	15	5
8	y	n	Y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	n	n	y	y	y	y	y	y	n	n	16	4
9	y	n	Y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	n	n	n	y	y	y	y	y	n	n	15	5
10	y	n	Y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	n	n	n	n	y	n	n	n	n	12	8
On how many issues does voter agree with candidate A?			10	10	10	10	10	8	8	7	7	7	7	6	7	8	9	4	2	2	0	0		
On how many issues does voter agree with candidate B?			0	0	0	0	0	2	2	3	3	3	3	4	3	2	1	6	8	8	10	10		
Who will voter vote for?			A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	B	B	B	B	B	15 votes for candidate A	

Ο ψηφοφόρος 1, του οποίου οι απόψεις ταυτίζονται με αυτές του υποψηφίου Α, προφανώς θα επιλέξει να ψηφίσει τον υποψήφιο Α. Ομοίως, οι απόψεις του ψηφοφόρου 20 ταυτίζονται με του υποψηφίου Β, και, ως εκ τούτου, θα τον ψηφίσει. Αλλά δεν θεωρούν όλοι οι ψηφοφόροι ότι οι απόψεις τους ταυτίζονται με ενός από τους υποψηφίους. Έτσι, θα ψηφίσουν τον υποψήφιο του οποίου οι απόψεις είναι πιο κοντά στις δικές τους. Συνολικά, 15 από τους 20 ψηφοφόρους βρίσκουν τις απόψεις τους πιο κοντά στο Α από το Β, οπότε θα εκλέξουν τον Α ως εκπρόσωπό τους. Αλλά σε ορισμένα ζητήματα, ο υποψήφιος Α δεν εκπροσωπεί επαρκώς αυτούς τους 20 ψηφοφόρους.

Έτσι, σε ορισμένα ζητήματα, οι εκπρόσωποι – ακόμη και αν εκλεγούν δίκαια – δεν θα εκπροσωπούν τους ψηφοφόρους τους. (Σημειώστε ότι εναλλακτικά εκλογικά συστήματα, όπως η ψηφοφορία βάσει σειράς προτίμησης —Ranked Choice Voting— δεν θα εξαλείψουν αυτό το εγγενές στην εκπροσώπηση πρόβλημα.)

Ένα άλλο πρόβλημα με την εκπροσώπηση είναι ότι, συνήθως, οι εκπρόσωποι έχουν εκατό χιλιάδες ή και περισσότερους ψηφοφόρους, οπότε είναι αδύνατο για τον εκπρόσωπο να γνωρίζει προσωπικά τον κάθε ψηφοφόρο και το αντίστροφο.

Υπάρχει και άλλο ένα πρόβλημα με την αντιπροσωπευτική δημοκρατία: η αντιπροσωπευτική δημοκρατία αντιμετωπίζει την πολιτική ως αυτοσκοπό — δηλαδή, ως η ίδια να αποτελεί μέσο για το σκοπό της, και όχι ως να αποτελεί μία αξία αυτή καθαυτή. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, η πολιτική συμμετοχή έχει εγγενή αξία: δίνει στους ανθρώπους την εμπειρία του ελέγχου της ζωής τους. Όσο περισσότερο ανατίθεται στους άλλους το έργο της συλλογικής διαχείρισης της ζωής μας, τόσο λιγότερο ενημερωμένοι γινόμαστε όσον αφορά τα ζητήματα της κοινωνίας μας, τόσο λιγότερο καθορίζουμε το πεπρωμένο μας και τόσο χαλαρότεροι γίνονται οι δεσμοί αλληλεγγύης μας με τους συμπολίτες μας.

Τα διάσημα σχόλια του Adam Smith για την «ανέμελη εργασία» ισχύουν και για την ανέμελη ψήφο εκλογής αντιπροσώπων:

Ο άνθρωπος του οποίου όλη η ζωή δαπανάται για την εκτέλεση μερικών απλών λειτουργιών, των οποίων τα αποτελέσματα είναι, ίσως, πάντα τα ίδια, ή σχεδόν τα ίδια, δεν έχει καμία ευκαιρία να ασκήσει την αντίληψη ή την εφευρετικότητά του, ώστε να ανακαλύψει τρόπους άρσης δυσκολιών που δεν συμβαίνουν ποτέ. Φυσικά χάνει, ως

εκ τούτου, τη συνήθεια μιας τέτοιας άσκησης και γενικά γίνεται τόσο ηλίθιος και αδαής όσο είναι δυνατόν για ένα ανθρώπινο πλάσμα να γίνει.¹¹

Constituents per Representative, Selected Countries

Country	Seats in Lower House	population	Population/seat
Australia	150	22,507,617	150,051
Belgium	150	11,420,163	76,134
Brazil	513	210,147,125	409,644
Canada	338	34,834,841	103,062
Chile	155	17,574,003	113,381
France	577	66,259,012	114,834
Germany	709	80,996,685	114,241
Greece	300	10,775,557	35,919
Italy	630	61,680,122	97,905
Japan	465	126,451,398	271,938
Korea, South	300	49,039,986	163,467
Mexico	500	120,286,655	240,573
Netherlands	150	16,877,351	112,516
Portugal	230	10,813,834	47,017
South Africa	400	48,375,645	120,939
Spain	350	47,737,941	136,394
Taiwan	113	23,359,928	206,725
United Kingdom	650	63,742,977	98,066
United States	435	318,892,103	733,085
India	545	1,236,344,631	2,268,522

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_legislatures_by_number_of_members

Εξαιτίας αυτών των ελλειμμάτων της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, προτάθηκε να υιοθετήσουμε κάποια μορφή άμεσης (ή συμμετοχικής) δημοκρατίας. Στο πλαίσιο της άμεσης δημοκρατίας, οι άνθρωποι λαμβάνουν οι ίδιοι αποφάσεις αντί να εκλέγουν άλλους για να το κάνουν εξ ονόματός τους. Οι υποστηρικτές της άμεσης δημοκρατίας απορρίπτουν τον ισχυρισμό ότι οι άνθρωποι είναι ανίκανοι να αυτοδιοικούνται, υποστη-

ρίζοντας ότι αυτή η κατηγορία δεν αναγνωρίζει τις αιτίες που οδηγούν σε αυτήν την ανικανότητα τους. Αναμφισβήτητα, η άγνοια και η απάθεια είναι μεγάλη, αλλά η αντιπροσωπευτική δημοκρατία ενθαρρύνει

¹¹ Adam Smith, *The Wealth of Nations*, New York: Modern Library, 1965 (1776), σ. 734.

αυτά τα χαρακτηριστικά. Γιατί να μπούμε στον κόπο να μελετήσουμε σε βάθος τις πολιτικές ελέγχου των όπλων, για παράδειγμα, αν η ισχυρή δημόσια υποστήριξη για τέτοιες πολιτικές δεν μεταφράζεται σε υποστήριξη από τους εκπροσώπους κάποιου; Μετά από λίγο, οι ψηφοφόροι μαθαίνουν να μην επενδύουν πολύ χρόνο στην πληροφόρησή τους και να μην κατανοούν τη σημασία της ψήφου τους. Τι πραγματικά συμβαίνει, λοιπόν, με την άμεση δημοκρατία;

Δημοψηφισματική Δημοκρατία (Referendum Democracy)

Υπάρχουν διάφορες μορφές άμεσης δημοκρατίας. Μία από αυτές είναι και η Δημοκρατία μέσω Δημοψηφισμάτων (Δημοψηφισματική Δημοκρατία), όπου κάθε ζήτημα τίθεται σε διαβούλευση σε ολόκληρο τον πληθυσμό. Στο παρελθόν ένα τέτοιο ενδεχόμενο ήταν απλώς αδύνατο: δεν υπήρχε μηχανισμός που να επιτρέπει σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων να ψηφίζουν σχεδόν καθημερινά. Αλλά η σύγχρονη τεχνολογία το καθιστά δυνατό σε τεράστια κλίμακα. Οι άνθρωποι, λοιπόν, θα μπορούσαν πρώτα να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο για να έχουν πρόσβαση σε όσες γενικές πληροφορίες θα ήθελαν και στη συνέχεια να ψηφίσουν για τις προτιμώμενες επιλογές τους.

Αλλά ακόμα και αν είναι τεχνικά εφικτό, θα ήταν θεμιτή η αφιέρωση τόσο χρόνου για την διεξοδική μελέτη των πολλών εκατοντάδων ζητημάτων που οι βουλευτές (νομοθέτες) αναλαμβάνουν, επί του παρόντος, κάθε χρόνο; Αυτοί οι βουλευτές το κάνουν λίγο πολύ με πλήρη απασχόληση. Θέλουμε όλοι να επενδύσουμε το ίδιο χρονικό διάστημα (ενώ κάνουμε και κάποια άλλη δουλειά); Οι νομοθέτες συνήθως έχουν προσωπικό για να καταστήσουν το έργο διαχειρίσιμο. Θα έχει, τότε, και ο κάθε πολίτης προσωπικό; Άρα, καθίσταται σαφές ότι απαιτούνται ορισμένα μέσα για τον διαχωρισμό των σημαντικών ζητημάτων από

όλα τα μάλλον συνηθισμένα ζητήματα με τα οποία ασχολούνται επί του παρόντος οι νομοθέτες.

Υπάρχουν, βέβαια, και εδώ προβλήματα. Πρώτον, ποιος διατυπώνει τις ερωτήσεις του δημοψηφίσματος; Γνωρίζουμε ότι η διατύπωση μιας ερώτησης μπορεί να κάνει μεγάλη διαφορά στο αποτέλεσμα.¹²

Δεύτερον, με τα δημοψηφίσματα, κάποιος ή υπερψηφίζει ή καταψηφίζει ένα ζήτημα· δεν υπάρχει καμία δυνατότητα διαβούλευσης, συμβιβασμού ή προσπάθειας επίτευξης συναίνεσης. Η διαβούλευση αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των αντιπροσωπευτικών οργάνων. Οι εκπρόσωποι έχουν την ευκαιρία να εξετάσουν τις επιπτώσεις μιας προτεινόμενης πορείας δράσης και να επιδιώξουν βελτιώσεις, συμβιβασμούς και συναίνεση – κάτι που τα δημοψηφίσματα δεν μπορούν να κάνουν. Το τελικό κείμενο ενός νόμου που ψηφίστηκε από ένα αντιπροσωπευτικό όργανο σπάνια είναι το ίδιο με το νομοσχέδιο που εισήχθη αρχικά.

Τέλος, η πολιτική διαμορφώνει, πέρα από αποφάσεις, και τους ίδιους τους ανθρώπους: οι άνθρωποι που λαμβάνουν αποφάσεις μόνο μέσω δημοψηφισμάτων δεν έχουν εμπειρία στη διαβούλευση και τον συμβιβασμό με τους συμπολίτες τους και, ως εκ τούτου, δεν χτίζουν δεσμούς αλληλεγγύης μαζί τους.

¹² Για παράδειγμα, δείτε Louis Harris cited in Ronald Dworkin, “Affirming Affirmative Action,” *New York Review of Books*, 22 Οκτ. 1998, σ. 97, και Eugene C. Lee, “California,” στο David Butler and Austin Ranney, επιμ., *Referendums: A Comparative Study of Practice and Theory*, Washington, DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1978, σ. 103σ.26.

Αυτόνομες Κοινότητες

Μια άλλη μορφή άμεσης δημοκρατίας είναι και οι *Αυτόνομες Κοινότητες*. Αυτές οι μικρού μεγέθους και πλήρως αυτόνομες κοινότητες συνδυάζουν τα οφέλη της συμμετοχής και της συζήτησης. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν συναντώνται προβλήματα και σε αυτές.

Πρώτον, υπάρχει το ζήτημα του μεγέθους. Είτε είναι πολύ μικρές, και έτσι δεν μπορεί να εξασφαλιστεί ούτε η επαρκής ποικιλομορφία τους ούτε η αποτελεσματική τους λειτουργία, είτε είναι πολύ μεγάλες για να επιτρέψουν την άμεση δημοκρατία πρόσωπο με πρόσωπο. Σε τελική ανάλυση, μια συνάντηση χιλιάδων ή ακόμη και εκατοντάδων ανθρώπων δεν είναι και αυτό που θα λέγαμε «συμμετοχική εμπειρία».

Μια δεύτερη δυσκολία με τις αυτόνομες κοινότητες είναι ότι πολλά προβλήματα δεν επιδέχονται λύσεις μικρής κλίμακας (για παράδειγμα: αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων ή πανδημιών ή κατασκευή φραγμάτων). Ασφαλώς, οι αυτόνομες κοινότητες θα μπορούσαν να καταλήξουν σε συμφωνίες εθελοντικής αντιμετώπισης τέτοιων ζητημάτων.

Ακόμα και έτσι, όμως, απαιτείται κάποια διαδικασία για την λήψη αποφάσεων που αφορούν τον καταμερισμό των εργασιών και την συνεργασία μεταξύ των κοινοτήτων. Και αν η συμφωνία όλων είναι απαραίτητη (δεδομένου ότι οι κοινότητες είναι αυτόνομες), θα υπάρξουν στιγμές που το συμφέρον μιας κοινότητας θα σταθεί εμπόδιο στην επέκταση μιας συμφωνίας που συμφέρει -ακόμα και την συντριπτική-πλειοψηφία.

Για παράδειγμα, η επιλογή μιας κοινότητας να επεκτείνει μία βιομηχανία που μολύνει ένα ποτάμι, μπορεί να βλάψει πολλές άλλες παραποτάμιες κοινότητες. Προφανώς, οι περισσότεροι σε μια καλή κοινωνία

θα είναι περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένοι, αλλά υπάρχουν συμβιβασμοί, και η καθεμιά από τις κοινότητες των αντίπερα όχθων του ποταμού μπορεί να σταθμίζει τις βλάβες και τα οφέλη διαφορετικά.

Ένθετα Συμβούλια

Ένας τρίτος τύπος άμεσης δημοκρατίας απορρίπτει τόσο τις αυτόνομες κοινότητες όσο και τα μοντέλα του δημοψηφίσματος και αντ' αυτού προτείνει την ύπαρξη μικρών συμβουλίων, συνδεδεμένων μεταξύ τους.

Η βασική ιδέα είναι η εξής: Όλοι μπορούν να συμμετάσχουν σε ένα δημοτικό συμβούλιο που είναι αρκετά μικρό για τη λήψη αποφάσεων πρόσωπο με πρόσωπο και για πραγματική συζήτηση. Θα λαμβάνονται πολλές αποφάσεις σε αυτά τα συμβούλια, καθώς η κάθε απόφαση θα επηρεάζει μόνο ή σε πολύ μεγάλο βαθμό τα μέλη του ίδιου του συμβουλίου. Αλλά επειδή υπάρχουν πολλές αποφάσεις που δεν επηρεάζουν μονάχα τους ανθρώπους ενός συμβουλίου, όλα τα επηρεαζόμενα συμβούλια θα πρέπει να συντονίζονται στην λήψη αποφάσεων. Αυτό σημαίνει ότι τα συμβούλια θα πρέπει να στέλνουν αντιπροσώπους σε συμβούλια ανώτερου επιπέδου. Και, εάν η απόφαση επηρεάζει περισσότερα από ένα εξ αυτών των συμβουλίων υψηλότερου επιπέδου, αυτά, με τη σειρά τους, θα στέλνουν αντιπροσώπους σε συμβούλια τρίτου επιπέδου. Και ούτω καθεξής.

Ποιο θα πρέπει να είναι το μέγεθος αυτών των συμβουλίων; Αυτό θα αποφασίζεται από την κοινωνία και πιθανότατα θα αναθεωρείται εμπειρικά. Η ιδέα, ωστόσο, είναι ότι τα συμβούλια θα πρέπει να είναι **αρκετά μικρά** ώστε να εγγυάται η συμμετοχή των ανθρώπων σε συμβουλευτικά όργανα, που επιτρέπουν την συμμετοχή όλων σε διαβουλεύσεις που γίνονται σε προσωπικό επίπεδο, αλλά και **αρκετά μεγάλα** ώστε (1) να υπάρχει επαρκής ποικιλία απόψεων και (2) να ελαχιστοποιείται ο

αριθμός των επιπέδων των συμβουλίων που απαιτούνται για την συμπερίληψη ολόκληρης της κοινωνίας.

Εάν κάθε συμβούλιο έχει 25 μέλη, τότε, υποθέτοντας ότι ο μισός πληθυσμός αποτελείται από ενήλικες, πέντε στρώματα θα μπορούσαν να «φιλοξενήσουν» μια κοινωνία 19 εκατομμυρίων ανθρώπων. με συμβούλια 40 μελών, πέντε στρώματα θα μπορούσαν να «φιλοξενήσουν» 200 εκατομμύρια ανθρώπους.

Τόσο από τις διαδικασίες που ακολουθούν τα συμβούλια όσο και από την ίδια τους την κουλτούρα θα δίνεται έμφαση στην διαβούλευση και τον συμβιβασμό και όχι στην κακοπροαίρετη αξιολόγηση και την επίθεση στους αντιπάλους ενώ οι συμμετέχοντες αναμένεται να αιτιολογούν τις απόψεις τους, που θα διαμορφώνονται με γνώμονα το δημόσιο και όχι το προσωπικό συμφέρον.

Είναι ζωτικής σημασίας τα συμβούλια να λειτουργούν με συναίνεση, όπου είναι δυνατόν, και σύμφωνα με το πλειοψηφικό σύστημα, όπου όχι. Το να επιμένουμε στη συναίνεση με κάθε τρόπο είναι σα να δίνουμε σε μεμονωμένα άτομα την δυνατότητα να μπλοκάρουν τις αποφάσεις της συντριπτικής πλειοψηφίας. Μια τέτοια προσέγγιση είναι απερίσκεπτη. Μερικές φορές λέγεται ότι ακόμη και μια μεγάλη ομάδα θα πρέπει να αναγκάζεται να σέβεται και να αναγνωρίζει τα συναισθήματα ενός και μόνο διαφωνούντος που έχει έντονη άποψη για ένα θέμα. Ο σεβασμός και η αναγνώριση είναι θεμιτές στάσεις. Αλλά το ερώτημα είναι αν τα ισχυρά συναισθήματα του μοναχικού διαφωνούντος θα πρέπει πάντα να είναι σε θέση να εμποδίζουν τα μερικές φορές εξίσου ισχυρά συναισθήματα όλων των άλλων. Θα θέλαμε πραγματικά να δώσουμε σε ένα μόνο άτομο την εξουσία να εμποδίσει την δημιουργία μιας κλινικής αμβλώσεων σε μια κοινωνία; Δεν υπάρχει τίποτα μαγικό, φυσικά, γύρω

από το 50 τοις εκατό συν ένα, αλλά έχει μεγαλύτερο ηθικό βάρος από το 50 τοις εκατό μείον ένα.

Η κουλτούρα της συναινετικής λήψης αποφάσεων προτάσσει ότι η γνώμη όλων πρέπει να γίνεται σεβαστή, ότι πρέπει να επιδιωχθούν τρόποι συναίνεσης όλων, ότι οι αποφάσεις δεν πρέπει να προωθούνται βίαια — προτάγματα τα οποία είναι σημαντικά και πρέπει να αποτελούν μέρος της λήψης αποφάσεων του συμβουλίου. Αλλά όταν, μετά από όλα αυτά, δεν επιτυγχάνεται συναίνεση, τότε απαιτείται κάποιος άλλος τρόπος λήψης αποφάσεων και τότε, σε αυτήν την περίπτωση, βγάζει νόημα να στραφούμε στο σύστημα της πλειοψηφίας. Γιατί, λοιπόν, να μην χρησιμοποιήσουμε το σύστημα της υπερ-πλειοψηφίας, όπως να απαιτούμε λόγω χάρη το 90% των ψήφων για να περάσει κάτι (ή τρία τέταρτα ή δύο τρίτα); Με αυτόν τον τρόπο, ένα μόνο άτομο δεν μπορεί να εμποδίσει μια απαραίτητη απόφαση για την κοινωνία. Αλλά η ίδια ένσταση που ισχύει για την ομοφωνία ισχύει και για τις υπερ-πλειοψηφίες. Γιατί, ας πούμε, το 12% μιας ομάδας να είναι σε θέση να σταθεί εμπόδιο στην θέληση του 88%; Σημειώνουμε ότι, όπως ο κανόνας της πλειοψηφίας συναντά προβλήματα όταν η πλειοψηφία ενεργεί ανόητα, έτσι και η συναίνεση συναντά προβλήματα όταν, αντίστοιχα, η μειοψηφία ενεργεί ανόητα. Το ιδανικό θα ήταν να αποφύγουμε και τα δύο. Κατά πάσα πιθανότητα, όμως, η πλειοψηφία θα λειτουργεί ανόητα λιγότερο συχνά από μια μειοψηφία.

Για πολλούς αναρχικούς, η εξουσία της πλειοψηφίας είναι εγγενώς καταναγκαστική και συνεπώς ηθικά απαράδεκτη. Όπως το έθεσε ένας σύγχρονος αναρχικός: «Όταν δεν υπάρχει ομοφωνία η ψήφος γίνεται η

τυραννία των πολλών έναντι των λίγων που διαφωνούν». ¹³ Το φιλοσοφικό αυτό επιχείρημα κατά του κανόνα της πλειοψηφίας μου φαίνεται αδύναμο. Δεν φαίνεται να αποτελεί παραβίαση της ελευθερίας μου το να αποφασίσω οικειοθελώς ότι θέλω να συμμετάσχω σε μια συλλογική-τητα όπου όλα τα μέλη συμφωνούν ότι θα υποβάλουν τις διαφωνίες τους – ή μέρος τους -- στον κανόνα της πλειοψηφίας. Με τον ίδιο τρόπο, όταν υπογράφω ένα συμβόλαιο ανταλλαγής, μπορεί, με μία πρώτη ανά-γνωση, να περιορίζομαι (πρέπει να παρέχω τα αγαθά που αντιστοιχούν στην ανταλλαγή), αλλά, υποθέτοντας ότι συμφώνησα ελεύθερα στη σύμβαση, η ελευθερία μου δεν έχει παραβιαστεί.

Με αυτό το δεδομένο, στην πραγματικότητα, η δυναμική των μικρών ομάδων τείνει έντονα προς τη συναίνεση. Οι άνθρωποι που τάσσονται με την μειοψηφία ως προς ορισμένα ζητήματα ενδέχεται να ταχθούν πρόθυμα με την πλειοψηφία, επειδή ακριβώς γνωρίζουν ότι θα ανήκουν σε αυτήν σε κάποια άλλα ζητήματα. Σε μεγάλες, ανώνυμες ομάδες αυτή η αίσθηση αμοιβαιότητας είναι απίθανο να είναι τόσο ισχυρή, αλλά όπου υπάρχει συναναστροφή σε προσωπικό επίπεδο, η πίεση που ασκείται από το κοινωνικό περιβάλλον θα τείνει να ενθαρρύνει τους ανθρώπους να αποφεύγουν τις αντίθετες ψήφους και να τάσσονται υπέρ του γενικότερου κλίματος της συνάντησης. Βέβαια σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό δεν θα συμβαίνει και, συνεπώς, όπως είναι λογικό, —μετά από την κατάλληλη διαβούλευση— θα διεξάγεται ψηφοφορία. Η ψηφοφορία είναι επωφελής τόσο για την πλειοψηφία, η οποία απολαμβάνει την πολιτική της προτίμηση, όσο και για τη μειοψηφία, η οποία μπορεί

¹³ Π.χ., Judith Malina, “Anarchists and the Pro-Hierarchical Left,” *Anarchos*, Ιούνιος 1972, όπως αναφέρεται από την Janet Biehl, “Bookchin Breaks with Anarchism,” *Communalism*, 2007, σ. 12, <http://theanarchistlibrary.org/library/janet-biehl-bookchin-breaks-with-anarchism>.

να δηλώσει επίσημα τη διαφωνούσα άποψή της. Οι αντιπρόσωποι από το ένα επίπεδο του συμβουλίου στο επόμενο θα επιφορτιστούν με την παρουσίαση των πραγματικών απόψεων του συμβουλίου από το οποίο προέρχονται. Αλλά δεν θα είναι «εντεταλμένοι». Δηλαδή, δεν θα τους λένε «έτσι πρέπει να ψηφίσετε», γιατί, αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, τότε το ανώτερο συμβούλιο στο οποίο συμμετείχαν δεν θα ήταν συμβουλευτικό όργανο. Στην πραγματικότητα, οι αντιπρόσωποι θα μπορούσαν στη συνέχεια να αντικατασταθούν εύκολα από ηλεκτρονικά μηνύματα που θα μετέφεραν την αίσθηση του κατώτερου συμβουλίου.

Πάντως, αν και δεν θα έχουν εντολή, αυτοί οι αντιπρόσωποι θα είναι πολύ πιο υπεύθυνοι και αντιπροσωπευτικοί των ανθρώπων που καλούνται να εκπροσωπήσουν, σε σχέση με τα σημερινά αντιπροσωπευτικά συστήματα:

- Θα επιλέγονται από ένα μικρό συμβούλιο του οποίου τα μέλη τούς γνωρίζουν προσωπικά.
- Θα αποτελούν μέρος του συμβουλίου αποστολής τους και θα επιστρέφουν συνεχώς σε αυτό. Πράγματι, η τεχνολογία θα μπορούσε να επιτρέψει στα συμβούλια υψηλότερου επιπέδου να συνεδριάζουν ουσιαστικά, γεγονός που θα επέτρεπε σε μια ομάδα μεγέθους συμβουλίου να απολαμβάνει πλήρη συμμετοχή, χρησιμοποιώντας παρόμοιους μη ιεραρχικούς μηχανισμούς που θα χρησιμοποιούνταν σε συνεδριάσεις προσώπων. Αυτό θα σήμαινε ότι οι αντιπρόσωποι που θα συμμετείχαν σε συμβούλια υψηλότερου επιπέδου δεν θα χρειαζόταν να απομακρυνθούν από το συμβούλιο αποστολής τους, οπότε η επικοινωνία τους με το πρωταρχικό συμβούλιό τους θα παρέμενε στενή.
- Θα εναλλάσσονται (θητείς). Κατ' αυτό τον τρόπο, κανένας δεν θα υπηρετεί για πάρα πολύ μεγάλο διάστημα. Στην ιδανική

περίπτωση, ο κάθε ένας θα έχει την ευκαιρία να υπηρετήσει, αλλά η ομάδα μπορεί να μην θέλει να στείλει ως εκπρόσωπό της κάποιον που αντιτίθεται στο αίσθημα της πλειοψηφίας. Τουλάχιστον, όμως, εκείνοι που απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας θα πρέπει να εναλλάσσονται ως αντιπρόσωποι. Θα υπάρχουν επίσης μηχανισμοί που θα διασφαλίζουν επαρκή και ισότιμη εκπροσώπηση φυλών και φύλων μεταξύ των αντιπροσώπων.

- Θα υπόκεινται σε άμεση ανάκληση κάθε φορά που το συμβούλιο αποστολής δεν αισθάνεται πλέον ότι ο αντιπρόσωπος τούς εκπροσωπεί.
- Το πιο σημαντικό, ωστόσο, και αυτό που θα εμποδίζει τους μη εντεταλμένους αντιπροσώπους να σφετερισθούν την εξουσία είναι ότι τα συμβούλια υψηλότερου επιπέδου θα ψηφίζουν μόνο για θέματα σχετικά μη αμφιλεγόμενα.

Κάθε φορά που το αποτέλεσμα μίας ψηφοφορίας είναι οριακό (ή όταν αρκετοί πολίτες ή κατώτερα συμβούλια επιμένουν), το ζήτημα θα επιστρέφει στα κατώτερα συμβούλια για απόφαση.

Σημειώστε ότι αυτή η διαδικασία εξαλείφει και το πρόβλημα που συζητήθηκε νωρίτερα σε σχέση με τα αντιπροσωπευτικά όργανα.¹⁴ Ας εξετάσουμε, για παράδειγμα, μία περίπτωση όπου δεκατρείς αντιπρόσωποι συμβουλίων που αποφάσισαν με οριακή πλειοψηφία υπέρ μίας

¹⁴ This problem is raised as a criticism of nested councils by Moshe Machover in his "Collective Decision-Making and Supervision in a Communist Society," Oct. 2009, available at <http://www.matzpen.org/docs/Machover-Collective%20Decision-Making.pdf>. My response to Machover is here: "Machover on Collective Decision-Making," Nov. 14, 2009, *New Politics online*, <https://newpol.org/machover-collective-decision-making/>.

πολιτικής έρχονται αντιμέτωποι με αντιπροσώπους συμβουλίων που αντιτίθενται έντονα σε αυτήν. Εάν ψηφίσει το ανώτερο συμβούλιο, η πολιτική θα εγκριθεί με 13-12. Αλλά αν επιστρέψουμε στα συμβούλια χαμηλότερου επιπέδου, μια σαφής πλειοψηφία αντιτίθεται στην πολιτική.

Τότε, αν το να αποφασίσουν τα κατώτερα συμβούλια είναι πιο δημοκρατικό, γιατί να μην στέλνουμε κάθε θέμα στα κατώτερα συμβούλια για λήψη απόφασης;

Εδώ εμφανίζεται η ανάγκη μας να αποφύγουμε την υπερβολική συμμετοχή με υπερβολικές χρονικές απαιτήσεις. Με την επιστροφή των επίμαχων ζητημάτων ή εκείνων που ζητούνται από τους πολίτες ή τα συμβούλια χαμηλότερου επιπέδου, ελέγχουμε την κατάχρηση εξουσίας από τους αντιπροσώπους στα συμβούλια υψηλότερου επιπέδου. Αλλά το να τα στέλνουμε όλα πίσω θα ήταν απλά χάσιμο χρόνου.

Η πρόκληση του κανόνα της πλειοψηφίας

Είναι φυσικό να απορρίπτουμε ένα πολιτικό σύστημα όπου οι πλούσιοι ή οι γεννημένοι σε ευνοϊκό περιβάλλον, ή οι υπερασπιστές της αξιοκρατίας κυβερνούν την πλειοψηφία. Επομένως, από αυτή την άποψη, φυσικά και είμαστε υπέρ του κανόνα της πλειοψηφίας. Από την άλλη, νοιαζόμαστε επίσης για τα δικαιώματα των ατόμων και των μειονοτήτων. Το δικαίωμα της πλειοψηφίας δεν πρέπει να είναι απόλυτο· δεν θα πρέπει αυτό το σύστημα να επιτρέπει την καταπίεση μιας μειονότητας ή την παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Υπενθυμίζουμε ότι δικαιολογώντας τον κανόνα της πλειοψηφίας νωρίτερα, υποστηρίχθηκε ότι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να αποφασίσουν οικειοθελώς το αν θέλουν να ενταχθούν σε μια συλλογικότητα όπου όλα τα μέλη συμφωνούν ότι θα υποβάλουν τις διαφωνίες τους —ή ένα συγκεκριμένο υποσύνολο των διαφωνιών τους— στον κανόνα της

πλειοψηφίας, και ότι αυτή ακριβώς η συγκατάθεση είναι που δίνει στον κανόνα της πλειοψηφίας την ηθική νομιμότητά του. Αλλά λίγοι θα συμφωνούσαν ποτέ εκ των προτέρων ότι θα επέτρεπαν στην πλειοψηφία να τους πει τι μπορούν να πουν ή να σκεφτούν ή να πιστέψουν.

Ως εκ τούτου, μια «καλή κοινωνία» θα θέτει περιορισμούς στον κανόνα της πλειοψηφίας συνταγματικά. Ακόμα και έτσι, όμως, δεν θα μπορούσαν μικρά νομικά έγγραφα να εξηγήσουν τι συνεπάγονται αυτές οι διατάξεις. Έτσι, θα χρειαστούμε και κάποια μέσα για την ερμηνεία του συντάγματος, η οποία επιτελείται σε πολλές χώρες από ένα Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο ή ένα Ανώτατο Δικαστήριο.

Πάντως, η επιλογή των δικαστών αυτών των δικαστηρίων εγείρει ένα θεωρητικό δίλημμα όσον αφορά την δημοκρατία.

Εάν οι δικαστές διορίζονται ή επιλέγονται με κάποιο σύστημα έμμεσων εκλογών, ιδίως εάν έχουν μακρά ή ακόμη και ισόβια θητεία, δεν υπόκεινται στον έλεγχο της πλειοψηφίας και ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζουν τις απόψεις της. Για παράδειγμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες σήμερα, το Ανώτατο Δικαστήριο με τη συντηρητική πλειοψηφία 6-3 είναι **πολύ** δεξιότερα του πληθυσμού των ΗΠΑ.

Από την άλλη, εάν οι δικαστές εκλεγούν άμεσα από την πλειοψηφία, θα αντικατοπτρίζουν τις απόψεις και τα πάθη της και δεν θα προστατεύουν τα δικαιώματα των ασθενών μειονοτήτων.

Ένας ελπιδοφόρος τρόπος αντιμετώπισης αυτού του διλήμματος είναι ανάλογος με το μοντέλο του συστήματος των ενόρκων στις ΗΠΑ. Θα επιλέγουμε, δηλαδή, τυχαία μια μικρή ομάδα από τον πληθυσμό για να συγκροτήσει «δικαστικά συμβούλια». Τα δικαστήρια αυτά θα επανεξετάζουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τα συμβούλια για να δουν αν παραβιάζουν βασικά δικαιώματα και ζητήματα συνταγματικής

προστασίας. Αυτά τα δικαστήρια θα λειτουργούν ως συμβουλευτικά όργανα, όπως και οι σημερινοί ένορκoi, αλλά με θητεία μεγαλύτερη της μιας υποθέσεως — ίσως, δηλαδή, με μοιρασμένες διετείς θητείες.

Ως αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού, αυτά τα δικαστικά συμβούλια θα αποτελούν δημοκρατικά όργανα: δημοκρατικά όργανα στην υπηρεσία του ελέγχου δημοκρατικών συμβουλίων.

Αυτή η σκέψη βασίζεται σε ένα αξίωμα των κοινωνικών επιστημών ότι δηλαδή, όταν οι άνθρωποι λαμβάνουν αποφάσεις μέσω μιας διακριτής διαδικασίας, το αποτέλεσμα είναι πιθανό να είναι λιγότερο απόλυτο από μια απλή δημοσκόπηση της κοινής γνώμης.¹⁵

* * *

Ο επανασχεδιασμός των πολιτικών θεσμών από μόνος του δεν μπορεί να εξασφαλίσει ένα αξιοπρεπές πολιτικό σύστημα. Ένα δίκαιο πολιτικό σύστημα προϋποθέτει και την ύπαρξη ενός δίκαιου οικονομικού συστήματος. Με άλλα λόγια, χωρίς ένα δίκαιο, δημοκρατικό και συμμετοχικό σύστημα, δεν υφίσταται πολιτικό συστήματα που να προσφέρει τις αξίες που επιδιώκουμε. Έτσι, η κριτική για την αξία της δημοκρατικής σκέψης (π.χ. «η έμφαση στην διαβούλευση δεν επαρκεί, στο βαθμό που οι ηθικές διαφωνίες στην πολιτική διαμορφώνονται από τις

¹⁵ James S. Fishkin, *The Voice of the People*, New Haven: Yale University Press, 1995.

διαφορές συμφερόντων και εξουσίας»)¹⁶ είναι βασικά αποδεκτή – στο πλαίσιο των υφιστάμενων οικονομικών ανισοτήτων.

Αλλά αν έχουμε μια συμμετοχική οικονομία με έμφαση στην ισότητα και με μειωμένα την συστημική πατριαρχία και το ρατσισμό, τότε το σύστημα των ένθετων συμβουλίων ενδείκνυται πολιτικά.

Ωστόσο, τα ένθετα συμβούλια μπορούν πετύχουν τη δημοκρατία, την συμμετοχή και την ισότητα μόνο εάν (1) τα ζητήματα μπορούν, όποτε αυτό είναι επιθυμητό, να επιστρέψουν στο αρχικό συμβούλιο για την λήψη αποφάσεων, και (2) υπάρχουν μέσα για την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων που συνάδουν με τον κανόνα της πλειοψηφίας, π.χ. η χρήση τυχαία επιλεγμένων ομάδων πολιτών.

¹⁶ Ian Shapiro, “Enough of Deliberation: Politics Is about Interests and Power,” στο Stephen Macedo, *Deliberative Politics: Essays on Democracy and Disagreement* (New York: Oxford University Press, 1999), σ. 29.

méta Working Papers

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, méta Working Papers, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of postcapitalism-oriented thinkers.

It has been noted that it is easier to imagine the end of the world than the end of capitalism, invoking the need for serious reflection on the end of the existing order and a transition to a postcapitalist way of life. Yet the future of the world economy is but one of the aspects of postcapitalism. After all, capitalism itself might be *prima facie* an economic system, but it has evolved into a comprehensive political, cultural, anthropological and international order. Postcapitalism, however it might evolve, is not merely the modification of an economic system; it will prove to be a new political, cultural, anthropological, civilisational paradigm — a new era indeed. A dystopian one, a utopian one, or anything in between. And the turbulences of the gradual transition are to be witnessed by all. The oligarchic decline of liberal democracy engenders countless variations of authoritarian tendencies; the supply chain of tributes for the global minotaur are increasingly interrupted; novel desiderata for emancipation are articulated; the chasms between megacities and provinces nurture silent, cold civil wars; the emergence of a non-Anglophone, non-Atlantic, non-liberal, non-bipartisan state as the planet's largest economy is just around the corner, overturning a two-centuries-old order; the changes in global demography and geopolitics are vertiginous; climate change is threatening our very existence. Transformations of gigantic proportions radically reshape the world before our very eyes.

With social sciences and the humanities as our main launching pad, disciplines that are of interest to the méta Working Papers series include, but are not limited to, political economy, political science and international relations, history of ideas, sociology, law, religious studies, innovation and governance, area studies, and so on — provided that the research in question is of relevance to a *lato sensu* postcapitalist enquiry.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the Creative Commons CC BY-NC-ND license. An indicative word count would be around 3,500-7,000 words. References should follow the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of méta Working Papers' contents, which reflect the views only of the authors, and méta cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein. Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralaxis@metacpc.org, with 'méta Working Papers Submission' on the subject line.